

Foregående afsnit: Om det Landskab og den Øe Femern.

X. Om Hertugens til Augustenborg hans Distrikt, Grevskabet Reventlau, og de øvrige adelige Distrikter, eller de Kirkesogne, hvori Hertugen til Augustenborg, Grevskabet Reventlau, det adelige Frøkenkloster til Slesvig, og de adelige Godser have Patronatret.

I Om Hertugens til Augustenborg hans Distrikt.

Man har allerede forhen Pag. 929 anført en historisk Efterretning om Hertugens til Slesvig og Holsteen hans Sønderborgske Linie, hvortil man derfor vil have den gunstige Læser henviist, og ikkun her igientager dette deraf, at Hertug Alexander til Sønderborg døde Aar 1627. Af hans Sønner ere blevne stiftede fem nye Linier, af hvilke tre ere uddøde, og altsaa ikkun endnu to linier deraf tilovers, nemlig den Augustenborgiske og den Bekkiste.

Stifteren for den augustenborgiske Linie er Hertug Ærnst Günther, Hertug Alexanders tredie Prinz. som er fød Aar 1609 den 14 Oktober, og døde Aar 1689 den 18. Januarii. Han købte Aar 1651 af Kong Friderik den Tredie det Fogderie Stavensbüll af 19 Plouge til Sibløe og Stavensbüll i Kiettingsogn paa Øen Als, som hørte til Amtet Svabstedt, lod derpaa nedlegge den landsbye Stavensbüll, og byggede i dets Sted det nuværende Slot Augustenborg, som han kaldte med det Navn efter sin Gemalinde Augusta. Hertug Ærnst Günther var Gouverneur paa Als, og bragte ogsaa det adelige Gods Rumohrsgaard og den paa de Tider til Gammelgaard hørende Landsbye Brobe til sit Huus og Familie. Hans Søn Hertug Friderik Vilhelm var fød Aar 1668 den 18. November, døde Aar 1714 den 3. Junii, og efterlod sin Søn Hertug Kristian August, som var fød Aar 1696 den 4. August, og døde Aar 1754 den 28. Januarii. Hertug Kristian August efterlod sig to Prinzer, nemlig 1) den nuværende Hertug Friderik Kristian, fød Aar 1721 den 6. April, kongelig dansk General af

Infanteriet, og Ridder af Elephantordenen, hvis første Prinz af samme Navn er født den 28. September Aar 1764; dernæst den anden Prinz, Karl Æmil, født Aar 1764 den 28. September; og den tredje Prinz, Kristian August, født Aar 1768 den 9. Julii: 2) Prinz Æmil August, født Aar 1722 den 3. August, ligeledes dansk General af Infanteriet, og Ridder af Elephantordenen. Hertug Kristian August fik af Kong Kristian den Siette i Danmark Aar 1730 den 30. December det Gods Gammelgaard, tilligemed Gundstrup; og Aar 1745 fik han de Godser Rönhof og Langenvorwerk paa livstid til Eie og Brug. De Sidste tog Kong Friderik den Femte til sig igien efter Hertug Kristian Augusts Død, men overlod den 26. Martii Aar 1754 til Hertug Friderik Kristian Gammelgaard, tilligemed Gundstrup, paa livstid til Eie og Brug. Hertug Friderik Kristian bekom ogsaa for sig og sine mandlige livsarvinger, og efter deres Afgang hans Hr. Broder Prinz Æmil August og hans mandlige Efterkommere, i Følge et med Kong Friderik den Femte sluttet Forliig Aar 1756 den 13. Februarii, Gammelgaard tilligemed Gundstrup, som et adeligt Gods, hvilket blev fuldkommen adskilt fra Amtet Sønderborg ved en Eiendoms Foræring. Dernæst aftraadde Hertug Friderik Kristian og ommeldte hans Hr. Broder deres Arveret paa de plöhnske og glücksburgiske lehnbare Lande til Kong Friderik den Femte; hvorimod høistbemeldte Konge overlod til det augustenburgiske Huus og. dets mandlige Efterkommere, ved en den 24. September udstædt Overladelseskontrakt, Slottet Sønderborg og de fire Godser, Rönhof, Langenvorwerk, Maybüllgaard og Kekenitzgaard, hvorfra blot blev undtaget den forhen paa Rekenitz liggende Koppel, Rekenitzhøy, som hidtil henhørende til det sidste Gods, med adelige Friheder og Rettigheder; hvorom før er meldt.

Hertugen af Augustenburg besidder nu i den søndre Deel paa Øen Als følgende adelige Godser, nemlig: 1) Rönhof; 2) Langenvorwerk; 3) Maybüllgaard; 4) Rekeniszgaard; 5) Gammelgaard; 6) Gundstrup, som fordum har hørt til Gammelgaard; 7) Augustenburg; 8) Rumohrsgaard eller Rumohrshof; og 9) Ævelgunde, hvilket sidste har fordum været et Stykke af Rumohrsgaard. Disse Godser udgiøre tilsammen et Strøg Land, som fra Sydost til Nordost er omtrent halvanden Miil, og fra Sydost til Nordvest en god Miil

stort. Hvad som forhen ved Amtet Sønderborg er sagt om den Øes Als Frugtbarhed i Almindelighed, maae ogsaa siges i Særdeleshed om dette Strøg Land.

Foruden disse Godser tilhører Hertugen til Augustenborg paa Hertugdømmets faste Land disse adelige Godser, nemlig: 1) Gravenstein, med sine Pagtgaarde Gravenstein og Fischbeck i Atzbüllsoqn; 2) Kieding i Feldstedtsogn; 3) Auenbüllgaard i Ulderupsogn paa Sundewitt; 4) Kielstrup i Holebüllsogn; og 5) Ahrup i Enstedtsogn, hvis Jorder ere vel forskiellige af Godhed, men dog mestendeels frugtbare. Alle disse Godser blive anførte siden blandt de adelige Godser.

Hertugen har tre Slotte, som ere Augustenborg, Sønderborg og Gravenstein. Det ordentlige hertugelige Residenzslot Augustenborg, som ligger tre Fierdingvei fra Staden Sønderborg paa Øen Als i Kiettingsogn, har en behagelig Situation; det er vel ikke opført af Brandmuur, men er dog stort, beqvemt og af temmelig Anseelse. Paa Slottet er et Kirkekapel, hvori hver Søn- og Helligdag holdes Gudstieneste. Haugen ved Slottet er meget yndig og behagelig, og bag ved samme er i en stærk begroet og tyk Skov to lange, brede og skiønne Spadseregange. Lige for Slottet ligger en Flek eller stor Bye, som er beboet af de hertugelige Hofbetientere og andre Folk.

Det Slot Sønderborg ligger ved den sydlige Side af Staden Sønderborg, ret ved Indgangen i Havnen, og er en temmelig stor og stærk, mestendeels fiirkantet opført Bygning. I forrige Tider var det befæstet efter gammeldags Maade med Runddeler. Aar 1755 blev den sydostlige Runddeel af dette Slot nedbrudt. Udi den mellemste Deel af denne fordem værende Runddeel har Kong Kristian den Anden siddet fangen i sexten og et halvt Aar, fra Aar 1532 til 1549. Den sydvestlige Runddeel blev nedbrudt Aar 1768; og der er nu kun en eeneste Runddeel tilbage ved den nordvestlige Side. Kong Friderik den Fierde har sat Slottet, da det var meget forfaldet, i en god Stand; og Kong Friderik den Femte har ligeledes Aar 1754, 1757 og 17-8 ladet gjøre vigtige Forbedringer derpaa. Dette Slot har et ziirligt Kirkekapel, hvori sees den hertugelige Augustenborgiske Begravelse; men dog holdes ingen Gudstieneste i samme Kapel for nuværende Tid.

Det Slot Gravenstein ligger paa det adelige Gods Gravenstein i Atzbüllsogn; det har en overmaade lystig og behagelig Egn, og ligger ved en fiskerig Søe i den vestlige Grændse af Sundewitt. Den fordum værende store og prægtige Hovedbygning af dette Slot, som indeholdt en Mængde anseelige, ziirlige og velindrettede Gemakker, afbrændte den 4. Februarii Aar 1557; dog blev det ved Siden værende skønne Kirkekapel og andre Sidebygninger ufortæret og uskadt af Ilden. Udi Kapellet, som er bygt efter Model af Jesuiterkirken til Antwerpen, holder den Flek eller store Bye Gravenstein sin offentlige Gudstieneste. Denne store Bye Gravenstein ligger ikke langt fra Slottet i en lige Gade. Slottet har, tilligemed det adelige Gods Gravenstein, fordum tilhørt den grevelige Ahlefeldiske Familie, og Slottet er af nye fra Grunden af opbyggt af den fordum værende Groskanzler, Grev Friderik von Ahlefeldt. Ikke langt fra Slottet ved Strandkanten findes skøn Trippeljord, som i Godhed ikke giver den Kölniske og Engelske noget efter. Det adelige Gods Gammelgaard har fordum havt et Slot, som har været et Enkesæde for Enkehertuginde af det hertugelige Huus Sønderborg, men er nu for længe siden forfaldet og afbrudt. Hertugen til Augustenborg har Patronatret over otte Kirker, af hvilke de syv ligge paa Øen Als; men den ottende, nemlig Atzbüllkirke ligger i Sundewitt. Udi Kirkesager staae bemeldte syv Kirker under Overopsyn af Biskoppen i Fyhn, og udgiør Sønderherreds Provstie. De have derfor en dansk Provst, som Præsterne i Herredet udvælge imellem sig med deres Biskop. Enhver af disse otte Kirker have een Præst; tilsammen otte Præster.

Hertugen har blandt sine Betientere to Overinspektører over alle sine Godser, nemlig een over Godserne paa det faste Land, og een paa Als; de ere egentlig Oppebørselsbetientere, og Overferster tillige. Han har og to Huusfogeder, af hvilke den Ene er tillige Tingskriver paa det faste Land; dernæst. to andre Herredsfogeder, af hvilke den Ene er sat over de Godser Rönhof, Langenvorwerk, Maybüllgaard og Kekeniszgaard; men den Anden over de Godser Gammelgaard, Gundstrup, Augustenborg, Rumohrsgaard og Evelgunde; saa og en Tingskriver paa de alsinske Godser.

Hertugen tilhører Underretten i borgerlige og Retten i piinlige Rettergangssager, som forefalde paa hans ovenmeldte Godser; og han

lader dem forvalte ved sine Betientere og sine Retter. Derimod tilegner Hertugen til Glücksborg sig Rettens Forvaltning i borgerlige og piinlige Sager over dem, som boe paa Godset Auenbüllqaard, og lader samme forvalte ved sin Herredsfoged og sit Ting i Rübel; ligesom Konsistorialsager afgiøres ved Konsistorialretten til Glücksborg.

Kirkesognene i det augustenburgiske Distrikt ere disse følgende:

1) **Ulkebüllsogn**, hvori ligge de Gaarde Rönhof og Langenvorwerk. Patronatret til Kirken hører til Rönhof.

2) **Hörup- eller Høirupsogn**. I dette Sogn ligger den Gaard Maybüllgaard. Ved den Landsbye Miang ligger den fiskerige Søe Miangdam; og ved Höruphav er en Overfart eller et Færgested, hvor man tager over Vandet, der her er en Fierdingvei breedt, over til, Kekenitz. Til Hörupkirke har Langenvorwerkgaard Patronatret.

3) **Tandsletsogn**. Over denne Kirke og; Adzerballigkirke har det Gods Gammelgaard Patronatret.

4) **Lysabbelsogn**, som ogsaa kaldes Lichtappelsogn. I dette Sogn ligger det Gods Kekenitzgaard, som har Patronatret til Kirken. Af bemeldte Sogn har det Stiftsfogderie Lysabbel sit Navn, som henhører under det slesvigske Domkapitels andet Distrikt, og af hvilket ni Husen og fem Kathen ligge her. Sognet, indeholder ogsaa de Landsbyer Wibye, Fielbye og; Skaubye, hvilke høre til det Gods Neuenhof, som er en Deel af Amtet Sønderborg. Fra dette Sogn gaaer fra Mummark en Overfart over Østersøen til den Landsbye Søebye paa Als. Denne Overfart her med Færgen er to Mile lang.

5) **Adzerballigsogn**, hvis Sognepræst er tillige Hertugens af Sønderborgs Hofpræst. I dette Sogn ligger det Bierg Hügelbjerg, som er 160 Favne høit.

6) **Kettingsogn**. I dette Sogn ligger de Gaarde Augustenborg, Gammelgaard og Gundstrup, saavelsom og det Slot Augustenborg samt den Flek eller støre Bye Augustenborg. Patronatret tilhører Rumohrshof.

7) **Nuttmark- eller Nuttmarksogn**, hvori ligger de augustenburgske Gaarde Rumohrshof og Ævelgunde, saavelsom og det fordum værende kongelige, men Aar 1766 stykviis adskilte og under Amtet Nordburg henhørende. Gods Friderichshof. Udi dette Sogn er en Overfart eller et Færgested fra Als over Søen til Fyhn til den Landsbye Brüthen, som ligger ikke langt fra Faaborgkiøbstad i Fyhn.

8) **Azbüllsogn.** Den østlige Deel af dette Sogn og Azbüllkirke ligger i Landet Sundewitt, Præsten ved Atzbüllkirke forretter tillige Gudstienesten i Kapellet til Gravenstein.

Om Grevskabet Reventlau.

Det Grevskab Reventlau ligger i Sundewitt, i de Kirkesogne Satrup og Düppel, og udgjorde det fordum værende Lehngods Sandberg. Hertug Alexander til Sønderborg bekom det, i Kraft af hans Faders Testamente Aar 1621; og det forblev ved Amtet Sønderborg indtil Aar 1667, da Hertug Kristian Adolphs Kreditorer bleve ved Dom henviiste til dette Gods. Kong Kristian den Femte indløse derpaa Godset, og solgte det med alt hvad dertil hørte, med Strandrettighed, Patronatret over Düppelkirke, Over- og Underjagt, og med al borgerlig og pünlig Jurisdiktion, under det Navn Reventlau, ved et Kjøbebrev af 25. Junii Aar 1673, til Grev Konrad til Reventlau, med de Vilkaar, at Kontribution af 51 $\frac{5}{6}$ Plouge af dette Gods skulde alle Tider til rette Tid, paa samme Fod som andre adelige Godser, indrettes og afleveres i den kongelige Krigskasse i Hertugdømmerne; derimod skulde Hovmarken og Käthner være befriet fra Kontribution; saavel som og, at det skulde forblive med adelige Egenskaber og Friheder hos hans mandlige Efterkommere, og efter deres Død hos hans qvindelige Efterkommere; dog maatte det ikke af dem enten bortsælges eller pantsættes, men naar de vare fuldkommen uddøde, skulde det igien falde tilbage til Kongen og hans arvelige Efterkommere; og skulde den sidste Eieres Enke, naar der maatte være nogen, beholde Indkomsterne deraf sin livstid. Aar 1681 den 3. December ophøiede Kong Kristian den Femte dette Gods til et dansk Lehngrevskab, ved en til sit Rentekammer udstædt Befaling; forsikrede saadant ved et nyt Dokument af 3. Oktober Aar 1685, og derved tillagde det alle de Rettigheder og Privilegier, som de danske Grevskaber have; og føiede dette dertil, at, i Stedet for de danske Grevskaber have ellers 300 Tønder Hartkorn frie for alle Paalæg, saa skulde dette Grevskab besidde 21 $\frac{5}{6}$ Plouge frie, og ikkun af de øvrige 30 Plouge betale Kontribution, som de øvrige adelige Godser i Hertugdømmet.

Grev Reventlau. lader dette Grevskab, hvis Gaard heder Sandberg, forvalte ved en Inspektør. Den Gaard Sandberg ligger i Satrupsogn, og er der indlemmet. Greven har Patronatret over

Düppelkirke, som har een Præst. Dette Düppelsogn ligger ved den østlige Side af Landet Sundevitt. Fra dette Sogn er en kort Overfart over Søen til Staden Sønderborg paa Øen Als.

Om de øvrige adelige Distrikter.

Man tæller i Hertugdømmet Slesvig een adelig Kirke, som henhører under Frøkenklosteret i Slesvig, og femten andre; tilsammen sexten adelige Kirker, foruden de allerede anførte otte augustenborgske Kirker, og den Reventlause Kirke Düppel. som ogsaa henhører til de adelige Distrikter. Udi Dänischwald ere Besidderne af nogle adelige Godser Patroner over de deri liggende tre Kirker.

a) Om Dänischwald.

Dänischwald eller Dæniskvold er et Land, som ligger imellem Eckernförder og Kielerhavn. Det grændser mod Vesten til Borbyesogn og Sehestedsogn, mod Norden og mod Østen til Østersøen, men mod Sønden til Levensaae og Eyderstrømmen. Ved disse to Floder, og ved en gammel Grøvt som er Landskiel, der er blevet trukket fra Flemhüdersøe indtil Levensaae eller Løvensaae, bliver dette land skilt fra Hertugdømmet Slesvig. Dänischwald beregnes fra Vesten til Østen at være halvtredie tydske Miil lang, og fra Sønden til Norden halvanden Miil breed. Dette land er efter sit Navn dansk, men Indvaanerne betiene sig dog allene af det tydske og især det nedersachsiske Sprog. I fordum Tid bestod dette land af lutter Skov; men nu ere Skovene Paa mange Steder udryddede, og Jorden er bleven giort skikket til Agerdyrkning. Jorden er overmaade meget frugtbar og behagelig, og paa Bekke feiler det ei heller i dette land; saa at man kan sætte det i Ligning med Angeln og Schwanzen. Naar man undtager den Fæstning Frideriksort, saa hører det hele land til de adelige Godser. De Kirkesogne som ligge i dette land, og hvis Antal af Mennesker man beregner at være 6000, ere tre.

Frideriksort, en liden Fæstning, beliggende i Dänischwald ved Kielerfiord, en Miil fra Kiel. Denne Fæstning lod Kong Kristian den Fierde Aar 1632 anlægge under Navn af Kristianspriis; men Aar 1648 blev den nedreven, og de dertil købte adelige Godser, som havde givet Anledning til Fæstningens Opbyggelse, bleve bortsolgte Men Kong Friderik den Tredie lod den paa

nye Aar 1663 opbygge, og kaldte den efter sit Navn. Den har stedse forandret sit Navn efter den regierende Konges Navn; thi naar den regierende Konge heed Kristian, saa kaldte man den Kristianspriis men naar Kongen heed Friderik, saa kaldte man den Frideriksort. Men siden Kong Friderik den Femtes Tid har den bestandig ført det Navn Frideriksort, og fører dette Navn nu allene. Ellers har denne lille Fæstning en Tidlang givet Anledning til stor Stridighed imellem det kongelige danske og fyrstelige gottorfske Huus. Tøihuset, Provianthuset, Kommendantens Boliger, den strax derved opbygte Kirke, Barakkerne for Besætningen og nogle Marketenterhuse, udgjorde næsten alle Bygninger derinde i Fæstningen. Ved den her værende Kirke er ikkun een Præst. Ikke langt fra denne Fæstning, ved Bülkhoved, tilfægtede den danske Viceadmiral Kristian Karl von Gabel den 24. April Aar 1715 med sin Esquadre af 8 Orlogsskibe og 2 Fregatter, en anseelig Seier over den svenske Schoutbynacht, Grev Wachtmester, da den, hele svenske Esquadre af 6 Orlogsskibe og 2 Fregatter blev erobret. (Om samme Viktoria kan læses i Viceadmiral Jost Juuls Levnet, Pag. 232 til 241).

Landsbykirkesognene i Dänischwald ere disse:

- 1) **Dänischhagensogn.** Til denne Kirke har det adelige Gods Bülk Patronatret. Den yderste Pynt af dette Sogn, som ligger ud til Østersøen, kaldes Bülk- eller Bölkerhoved, hvor forommeldte svenske Schoutbynacht satte sin Esquadre fast, da den i Slaget af bekomne Grundskud ikke kunde længere flyde, men maatte give sig til Fange.
- 2) **Krusendorfsogn,** hvis Kirke er nye opbyggt Aar 1737. Det adelige Gods Nör, som ligger indlemmet i Sognet, har Patronatret til Kirken.
- 3) **Gettorssogn** er det allerfolkerigeste Sogn af alle adelige Kirkesogne udi Hertugdømmet Slesvig; Kirken har to Præster, en Pastor og en Diakonus. Eierne af de Godser Deutschlindow og Konigsförde ere Patroner for Kirken. Det Kirkesogn Sehestedt ligger imellem Borbye-, Gettorf- og Bünstorfsgogne, og grændser mod Sønden til Eyderstrømmen, mod Vesten og Nordvest til Wittensøe. Det adelige Gods Sehestedt har Patronatret til denne Kirke.

b) Om det Land Schwanzen.

Det Land Schwantsen eller Schwanzen ligger imellem Østersøen, Staden Eckernförde og Sliestrømmen. Fra Sydvest til Nordost

er Landet halvtredie Miil langt, og fra Nordvest til Sydost er det halvanden Miil breedt. Dette Land er en overmaade skiøn og folkerig Egn, der er af samme Godhed og Beskaffenhed som Landet Angeln Hvorudover man kan sige om Schwanzen, det samme, som forhen ved Amtet Flensborg er sagt om det land Angelns Frugtbarhed og Behagelighed. Kongen har her ingen Landsbyer; men Landet hører til lutter adelige Godser, siden Hertug Kristian Albrecht til Gottorf forærede de tvende ham tilhørende Steder, Ellenberg og Loitmark, til sin Geheimeraad, og siden kongelig Vicestadtholder, Joakim von Ahlefeldt Aar 1689. Schwanzen indeholder en Deel af Borbye- og Koselsogne, og desuden følgende fire Kirkesogne, nemlig:

1) **Riesebyesogn**, som ogsaa kaldes Nordbyesogn. I dette Sogn ligger de tre adelige Godser Saxtorf, Stubbe og Büstorf, hvilke have Patronatret til Kirken.

2) **Siesebyesogn**, beliggende ved Sliestrømmen. Til denne Kirke har det Gods Bienebek Patronatret. ..

3) **Wabssogn**, hvis Kirkepatron er Eieren af det Gods Ludvigsburg.

4) **Schwanzsogn**. Dette Sogn er over een Miil langt og næsten ogsaa een Miil breedt. I dette Sogn ligge syv adelige Godser, nemlig: Gerebye; Grünholz; Ølpensch; Dampe; Loitmark; Schönhagen og Dörpt; hvis Eiere ere Kirkepatroner.

Det Kirkesogn **Rahlbye**, beliggende een Miil nordlig fra Staden Slesvig i Angeln. Det adelige Frøkenkloster til Slesvig har Patronatret til denne Kirke, som er en Filial eller Annexkirke til Moldenitkirke i Amtet Gottorf. Patronatret til denne Kirke fik Grev Niklas til Holsteen, ved at tuske sig den til af Biskop Johan til Slesvig i Aaret 1385; og i samme Aar forærede den til det adelige Frøkenkloster til Slesvig, til dets bedre Underholdning.

Det Kirkesogn **Boren** ligger i Angeln to Mile fra Slesvig ved Sliestrømmen i en skiøn Egn. Det adelige Gods Lindow ved Sliestrømmen, hvilket for at stille det fra det i Dänischwald liggende adelige Gods af samme Navn, kaldes Dänischlindow, har Patronatret til denne Kirke.

Det Kirkesogn **Kappel**, beliggende tre Mile fra Slesvig, hvis Kirkepatron er Besidderen af det Gods Rost. Udi dette Sogn ligger

Kappel, en temmelig stor og nærsom Flæk, beliggende ved Sliestrømmen, har skøn Seilads og Søefart. Udi Sliestrømmen fra Arnis lige til Sliemundingen, i et Strøg af to Miles Længde, ere Sildegarn, hvori fanges de beste Sild i dette Land i den allerstørste Mængde, hvilke af denne Flæks eller store Byes Navn kaldes. Kappellersild; ligeledes nogle smaa Sild, kaldet Sprit. Begge disse Slags holsteenske Sild, som siden røges, føres vidt omkring for at sælges. Saavel denne. Bye Kappel, som, og den øvrige Deel af dette Kirkesogn, hører til det adelige Gods Röst.

Det Kirkesogn **Gelting eller Geltingen**, beliggende fire Mile fra Slesvig og Flensborg udi Angeln ved Østersøen. Kirken har to Præster, en Pastor og en Diakonus. Det adelige Gods Gelting har. Patronatret til denne Kirke.

Det Kirkesogn **Kliplef**, beliggende to Mile nordlig fra Flensborg, indbefatter den fiskerige Seegaardsøe, som er en halv Miil lang. Denne Kirke har i fordum Tid havt to Præster, af hvilke den første Pastor tillige forrettede Gudstienesten i Quarskirke; men Aar 1704 blev der gjort en Forandring deri, og hver Kirke af disse to bekom sin egen Præst for sig selv. I dette Sogn ligger det adelige Gods Seegaard, hvis Eier er Patron til denne Kirke.

Det Kirkesogn **Quars**, beliggende nær ved forommeldte Sogn mod Østen. Denne Kirke var tilforn Annexkirke til Kliplef kirke; men Aar 1704 blev den skilt derfra, fik sin egen Præst, og et Pastorathuus opbyggt til Præstebolig. Det adelige Stamhuus Laygaard har Patronatret til denne Kirke.

Det Kirkesogn **Gram**, beliggende een Miil østen fra Staden. Ribe. Dette Sogn hører i Kirkesager under det danske Provstie Gram. Udi dette Sogn ligger det kongelige Vorwerk eller Forpagtningsgaard Gielstoft, som hører til Amtet Hadersleben. Eieren af det adelige Gods Gram har Patronatret til Gramkirke, kalder Præst dertil, hvis Kaldsbrev af Kongen konfirmeres og udstædes fra det danske Kanzellie.

Det Kirkesogn **Fohl**, hvis Grændser strækker sig vestlig paa en halv Miil nær. Staden Ribe. Det ligger nordlig næst ved Gramsogn, og hører i Kirkesager med Kirkerne i Frøs- og Kalslundherred under en dansk Provst. Eieren af det adelige Gods Gram er Patron for denne Kirke; han kalder ogsaa Præst dertil, hvis Kaldsbrev konfirmeres af Kongen, og, udstædes fra det danske Kanzellie.

Kilde: Nicolay Jonge,
Kongeriget Danmarks chorografiske Beskrivelse.
Kiøbenhavn 1777
Johan Rudolph Thieles Bogtrykkerie og paa hans Forlag, boende i store
Helliggieststrædet No. 150

Side 942 - 951